

หัวข้อวิทยานิพนธ์	บทบาททางพัฒนาและกระบวนการสร้างศักยภาพเสริมพลัง ของนักบวชหญิงคาทอลิกในประเทศไทย (The Social Development and Process of Self Empowerment of Catholic Religious Woman in Thailand)
ชื่อผู้เขียน	นางสาวยาณี ภาณุรักษ์ (Miss Yanee Phanurak)
ระดับปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	สาขาวิชาสตรีศึกษา สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	อาจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ บุណาค
ปีการศึกษา	2548

บทคัดย่อ

ศึกษาถึงบทบาททางพัฒนาและกระบวนการสร้างพลังศักยภาพเสริมพลังของนักบวชหญิงคาทอลิกในประเทศไทย ว่ามีความเป็นมาอย่างไร เนื่องจากมีเอกสาร บันทึกเกี่ยวกับนักบวชหญิงคาทอลิกในประวัติศาสตร์พระศาสนจักรมีน้อยมาก ทำให้ไม่เห็นตัวตนของนักบวชหญิงที่เป็นปัจเจกบุคคล จึงได้ทำการศึกษารoles บทบาททางพัฒนาและกระบวนการสร้างพลังศักยภาพเสริมพลังของนักบวชหญิงคาทอลิกในประเทศไทย ในเชิงประวัติศาสตร์และสัมภาษณ์เชิงลึกถึงประสบการณ์ชีวิตนักบวชหญิงคาทอลิกที่ทำงานพัฒนาในด้านต่าง ๆ เช่น งานแพร่ธรรมช่วยเหลือตามวัด ดูแลด้านการศึกษา และทำงานช่วยเหลือผู้สูงอายุของสังคม โดยมีจุดประสงค์ที่จะศึกษาสภาพข้อเท็จจริงในการปฏิบัติงานของบทบาทของนักบวชหญิง ในพระศาสนจักรไทยชัดเจนมากขึ้น

การศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์ พบว่าบทบาทของนักบวชหญิงคาทอลิกเริ่มมีตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อ ปี พ.ศ. 2215 ทำให้เห็นว่านักบวชหญิงคาทอลิกมีบทบาทในงานพัฒนาในเรื่องการให้ความรู้ ช่วยเหลืองานดูแลเด็กและผู้หญิงในสังคมไทยมาตั้งแต่เริ่มมีนักบวชหญิงคาทอลิกก็ได้และยังทำมาเรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบันนี้ การศึกษารoles บทบาทของนักบวชหญิงในเชิงประวัติศาสตร์ พบว่าบทบาทของนักบวชหญิงมีการเปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการของสังคมและนโยบายของพระศาสนจักร โดยจัดแบ่งศึกษาออกเป็น 3 ยุค คือ

ยุคแรก ยุคก่อร่างสร้างตัว ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ถึง กรุงธนบุรี พ.ศ. 2383 นักบวชหญิงกลุ่มแรกที่มีในประเทศไทย ที่มีชื่อว่า “คณะรักกางเขน” เป็นนักบวชหญิงคาทอลิกที่มีเชื้อสายญวนทั้งหมด ภาษาที่ใช้ก็จะเป็นภาษาญวน สาเหตุที่พระสังฆราช ลัมแบรต เดอ ลาม็อดได้ก่อตั้ง

คณะนักบวชหญิงคณะนี้ขึ้นมา เพื่อจะได้ช่วยเหลืองานอภิบาลของบาทหลวง นักบวชหญิงในยุคนี้มีบทบาทช่วยเหลือบาทหลวงในงานอภิบาลและงานแพร่ธรรมต่าง ๆ เช่น ดูแลวัด รับผิดชอบทำงานบ้านทั่ว ๆ ไป สอนคำสอน พร้อมทั้งทำงานสังคมสงเคราะห์ ดูแลรักษาผู้เจ็บป่วย มีความรู้เกี่ยวกับยาพื้นบ้านและยาสมุนไพร ดูแลเด็กกำพร้า ผู้สูงอายุ และฝึกอาชีพให้กับผู้หญิงเกี่ยวกับงานบ้านงานเรือน การทอเสื้อผ้า ฯลฯ ให้การศึกษาแก่ผู้หญิงเพื่อให้มีความรู้ มุ่งผลิตนักบวชหญิงเป็นสำคัญในยุคนี้ เพื่องานประกาศข่าวดี (Evangelization) แต่การเผยแพร่ศาสนายังจำกัดอยู่เฉพาะในค่ายด้วยเหตุผลทางการเมือง

ยุคที่สอง ยุคสร้างหลักประกัน รัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2411 ถึง รัชกาลที่ 7 พ.ศ. 2477 งานเผยแพร่ศาสนาเริ่มมีอิสระมากขึ้น มีการขยายพื้นที่ออกไป โดยเฉพาะในต่างจังหวัดนักบวชหญิงภายใต้นาม "รักกางเขน" ได้เปิดบ้านเพิ่มขึ้น สถานการณ์ของประเทศไทยในยุคนี้ต้องการพัฒนาประเทศ ให้ก้าวหน้าในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะในด้านการศึกษา จึงเปิดประตูรับบรรดามิชชันนารีให้เข้ามาในประเทศไทย จึงมีมิชชันนารีที่เป็นนักบวชชายหญิงคณะต่าง ๆ เข้ามาช่วยงานเกี่ยวกับการศึกษาให้กับเด็กและเยาวชน การพยาบาลดูแลผู้ป่วยโดยมีเครื่องมือที่ทันสมัย ประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้าและพัฒนาดีขึ้น นักบวชหญิงที่เป็นมิชชันนารีจะมีความรู้ได้รับการยอมรับ มีบทบาทเป็นครู หมอ พยาบาล ซึ่งมีความจำเป็นในยุคนี้ ส่วนคณะที่เริ่มจากคณะ "รักกางเขน" ยังช่วยงานตามวัดมีบทบาทหน้าที่เหมือนกับนักบวชหญิงในยุคที่หนึ่ง การทำงานของมิชชันนารีหญิงยังทำงานในเขตเมืองหลวง ยังไม่ได้ขยายออกไปต่างจังหวัดมากนัก

ยุคที่สาม ยุคพัฒนาขยายลงไปสู่รากหญ้า วัฒนธรรมท้องถิ่น เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2508 จนถึงปัจจุบัน พระศาสนจักรได้เปลี่ยนแปลงแนวคิดวิธีการอภิบาลใหม่ หลังจากประชุมสังคายนาวาติกันที่ 2 พระศาสนจักรได้เรียกร้องให้คาทอลิกทั่วโลก ได้เตรียมที่จะตอบสนองเสียงเรียกร้องให้ฟื้นฟูเปลี่ยนแปลงตนเองใหม่ เปลี่ยนแปลงให้เข้ากับประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของพระศาสนจักรมีผลกระทบต่อมาสู่นักบวชหญิงมากพอสมควร เมื่อมีนโยบายใหม่นักบวชหญิงก็ต้องปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตไปตามกาลเวลา เพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ (ออกไปสู่สังคมภายนอกมากขึ้น) ภาษาที่เคยใช้ (ภาษาญวน ภาษาฝรั่งเศส) ให้เปลี่ยนมาใช้ภาษาไทย นักบวชหญิงได้เปิดศูนย์สำหรับนักบวชหญิงเอง เพื่อให้มีการอบรมที่ทันสมัยและทันต่อเหตุการณ์ในสังคมมากขึ้น การให้ความรู้และการศึกษากับนักบวชหญิงจึงเป็นเรื่องที่จำเป็นอย่างมากในยุคนี้ เพราะโลกมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ปัญหาในสังคมก็เปลี่ยนแปลงซับซ้อนมากขึ้น การที่นักบวชหญิงไม่มีความรู้มากนัก ขาดโอกาสที่จะพัฒนาตนเอง ทำให้นักบวชหญิงได้รับการกดขี่ในเรื่องของความรู้ บทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจึงไม่มีโอกาสก้าวหน้า มีความจำเป็นที่นักบวชหญิงจะต้องได้รับการอบรมมากขึ้น ทำให้นักบวชหญิงสามารที่จะเข้าไปช่วยเหลือสังคมได้

ผลการศึกษานักบวชหญิงคาทอลิกจากการสัมภาษณ์ มุ่งที่จะศึกษาวิถี

การดำเนินชีวิตของนักบวชหญิง โดยการเล่าประสบการณ์ชีวิตของท่านเพื่อให้เห็นข้อเท็จจริง เห็น กรอบแนวคิด กระบวนการเรียนรู้ ท่านได้เล่าถึงบทบาทหน้าที่อันหลากหลายของท่าน สิ่งที่คุณพบ ใหม่ในบทบาทของนักบวชหญิง ที่ได้จากการสัมภาษณ์ คือ บทบาทของการเป็นผู้ให้คำแนะนำชีวิต ฝ่ายจิต บทบาทของนักจิตวิทยาที่เข้าใจ บทบาทนักพัฒนาที่ทำงานเสริมสร้างพลังและศักยภาพให้ กับผู้หญิง บทบาทของนักแพร่ธรรมที่ไม่ย่อท้อ บทบาทของนักบริหารที่มีความรับผิดชอบใน ทุกสถานการณ์ซึ่งท่านทำได้อย่างดี นี่เป็นบทบาทต่าง ๆ ที่นักบวชหญิงได้แบ่งปันในการ สัมภาษณ์ พร้อมทั้งเรื่องปัญหาและอุปสรรคที่พบขณะทำงาน ปัญหาและอุปสรรคที่นักบวชหญิงได้ พบมีมากมาย แต่ละท่านต้องต่อสู้กับตนเอง ต่อสู้กับระบบโครงสร้างของสังคมและโครงสร้างของ พระศาสนจักรที่มีชายเป็นใหญ่ นักบวชหญิงก็ยังมีขีดจำกัดเหมือนกับผู้หญิงทั่วไป มีกรอบ ประเพณีวัฒนธรรม

ถูกกำหนดบทบาทและหน้าที่ไว้อย่างชัดเจน การที่จะเปลี่ยนแปลงอะไรบางอย่างจึงเป็นเรื่องยาก นักบวชหญิงได้เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาสังคมในเชิงลึก โดยเฉพาะช่วยเหลือปัญหาเด็กและ ผู้หญิง แต่ก่อนที่จะเข้าไปช่วยเหลือผู้อื่นได้ นักบวชหญิงต้องผ่านกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจ ศักยภาพของตนเองก่อน (Self Empowerment) โดยการเรียนรู้ที่จะเข้าใจตนเอง เพื่อนำไปสู่ ความเข้าใจและช่วยเหลือผู้อื่น

จากการศึกษาพบว่านักบวชหญิงจะต้องต่อสู้กับระบบโครงสร้างชายเป็นใหญ่ ที่มอง ว่าผู้หญิงเป็นเพียงผู้ปฏิบัติตาม หรือ ผู้รอรับคำสั่งให้ทำตามเท่านั้น (Passive) บทบาทของนักบวช หญิงจึงถูกกำหนดให้ทำเกี่ยวกับหน้าที่และบทบาทของผู้หญิงเท่านั้น เช่น ดูแลงานบ้าน ดูแลผู้อื่น เด็กและผู้สูงอายุ เป็นต้น แต่ความเป็นจริงแล้วนักบวชหญิงยังมีบทบาทของการเป็นผู้นำ ผู้แพร่ ธรรม รวมทั้งเป็นนักพัฒนาที่สามารถวางแผนได้เป็นอย่างดี เข้าไปร่วมสร้างงานสร้างคนในสังคม ได้อย่างเข้มแข็ง

ดังนั้น การให้คุณค่าและความหมายของงานพัฒนาและบทบาทของนักบวชหญิง จึงเป็นการ เสริมสร้างพลังและอำนาจของนักบวชหญิงเอง โดยเฉพาะการสร้างทัศนคติที่ดีต่องานและหน้าที่ของ นักบวชหญิง ไม่ว่าจะเป็นงานสังคมสงเคราะห์ หรือ งานอภิบาล ที่เกี่ยวข้องกับดูแลเด็กและ ผู้หญิงที่นักบวชหญิงได้ทำมาโดยตลอด ตั้งแต่ยุคแรกจนถึงยุคปัจจุบัน นับว่าเป็นจุดเด่นของ นักบวชหญิงที่เข้ามารับผิดชอบในเรื่องนี้ ทำให้มองเห็นได้ว่านักบวชหญิงเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ ในการทำงานช่วยเหลือเด็กและผู้หญิงได้เป็นอย่างดี ซึ่งดูเหมือนว่าท่านเหล่านั้นได้ ทำหน้าที่นี้อย่างเงียบ ๆ ไม่ได้ประกาศตนว่าได้ทำสิ่งยิ่งใหญ่อะไร เป็นเจ้าหน้าที่ที่ทำปกติธรรมดา แต่ก็ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายว่าท่านได้ดูแลเอาใจใส่ในบทบาทและหน้าที่ได้เป็นอย่างดีมาโดย ตลอด ท่านเป็นเสมือนแม่ที่ได้รับความไว้วางใจจากลูก โดยเฉพาะผู้หญิงที่มีความทุกข์ จากเหตุผล

ที่ว่า

ไม่มีใครเข้าใจปัญหาผู้หญิงได้ดีเท่ากับผู้หญิงด้วยกัน ซึ่งเป็นการสร้างชัยชนะเล็ก ๆ สำหรับนักบวชหญิงเอง อย่างไรก็ตาม บทบาทของนักบวชหญิงเป็นผู้ร่วมสร้างสังคมเช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะใดก็ตาม เป็นพระสงฆ์ นักบวชชาย-หญิง ชมราวาสก็ต้องอาศัยพึ่งพากันและกัน เสริมสร้างและร่วมมือกัน เพื่อนำพระราชัยของพระเจ้ามาสู่เพื่อนพี่น้องให้มีความรักและสันติสุขบนโลกนี้และโลกหน้า ตามพระประสงค์ของพระศาสดาของศาสนาของตนต่อไป